

II. Rozvíjející větné členy

Základní větné členy (základní skladební dvojice – podmět a přísudek) bývají zpravidla rozvíty dalšími větnými členy, které nazýváme **rozvíjející větné členy**.

Základní větné členy bývají **řídící** a **rozvíjející větné členy závislé** (tj. upřesňují a blíže určují základní větné členy).

Jsou to: **přívlastek, předmět, příslovečné určení a doplňek**.

Přívlastek vždy rozvíjí *podstatné jméno* (obvykle tedy podmět), zatímco **předmět a příslovečné určení** rozvíjí obvykle *sloveso* (tedy často přísudek). **Doplňek** doplňuje význam jak slovesa, tak i nějakého jména.

Každý z těchto větných členů může být: holý, rozvítený, několikanásobný.

6.–9. roč.

7.–9. roč.

Poznámka:

Větnými členy jsou jen slova **plnovýznamová**, nikoli slova *gramatická*.

Větnými členy tedy nejsou:

- předložky (na, do, v, ke, ze, ...),
- spojky (a, ale, avšak, nebo, když, že, ...),
- částice (ať, kéž, zda, což, ...),
- *pomocná a fázová slovesa* (moci, muset, chtít, začít, ...),
- *sponová slovesa* (být, bývat, stát se, stávat se),
- *zvrtné zájmeno se* u sloves zvrtných.

Větnými členy se stávají teprve *ve spojení s plnovýznamovým slovem*, např.: *předložka se jménem* – na stole, do lavice, ..., *pomocná a fázová slovesa s infinitivem* – mohl číst, chtěl pracovat, začal zpívat, ..., *spona se jmenným přísudkem* – je zdravý, stal se oblíbeným, ..., *zvrtné sloveso* – směje se, hájil se, ..., *složený tvar slovesa* – četli jsme, budu volat, ...

6.–9. roč.

Přívlastek (Pk)

6.–9. roč.

Závisí : na podstatném jménu, které blíže určuje.

Rozlišujeme přívlastek:

a) shodný (Pks): stojí zpravidla před podst. jménem, *shoduje se s ním v pádě, čísle i rodě* (dají se spolu skloňovat).

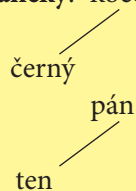
– ptáme se: jaký? který? čím? kolikátý? kolikery?

– bývá vyjádřen: přídavným jménem, zájmenem nebo číslovkou

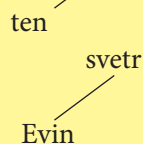
Příklady:

černý kocour: (**jaký** kocour?) – **černý** je Pks – **graficky:** kocour

ten pán: (**který** pán?) – **ten** je Pks – **graficky:**

Evin svetr: (**čím** svetr?) – **Evin** je Pks – **graficky:**

poslední závodník: (**kolikátý** závodník?) – **poslední** je Pks

dvoje boty: (**kolikery** boty?) – **dvoje** je Pks

bělásek zelný: (**jaký** bělásek?) – **zelný** je Pks (výjimečně stojí za jménem)

– může být: **holý** – **špinavý** kocour, **barevný** svetr,...

rozvítý – velmi **špinavý** kocour, příliš **barevný** svetr,...

několikanásobný – **modrý, fialový a hnědý** svetr (oddělují se čárkou, kromě spojek a, i, ani, nebo)

postupně rozvíjející – **náš černý** kocour, **Evin modrý** svetr, **ten veselý** pán (neoddělujeme čárkou)

7.–9. roč.

Poznámka I:**Jak poznáme přívlastek několikanásobný od postupně rozvíjejícího?**

Mezi členy několikanásobného Pk **můžeme vkládat** spojku **a** nebo **i**, zatímco u postupně rozvíjejícího Pk to **nelze**, např.:

modrý,(a) fialový a hnědý svetr, červené,(a) žluté a zelené auto

ALE

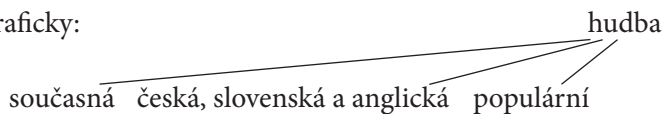
náš (a) černý kocour, Evin (a) modrý svetr, ten (a) veselý pán

Poznámka II:

Někdy rozvíjí podstatné jméno současně Pk několikanásobný i postupně rozvíjející, např.:

současná česká, slovenská a anglická populární hudba

graficky:

b) neshodný (Pkn): stojí zpravidla za podstatným jménem a *neshoduje se s ním v pádě, čísle ani rodě* (při skloňování se nemění jeho tvar, neskloňuje se se svým řídícím jménem)

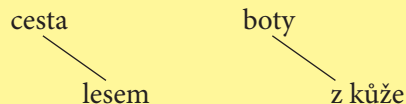
– *bývá vyjádřen:*

– **podstatným jménem v pádě prostém nebo předložkovém**

(cesta **lesem**, boty **z kůže** / dají se převést i na přívlastky shodné

– *lesní cesta, kožené boty*)

graficky:

– **příslovcem** (cesta **dolů**, návrat **domů**, ...)

– **infinitivem** (snaha **vrátit se**, touha **zvítězit**, ...)

– **může být: holý** – šaty **z hedvábí**,...

rozvitý – boty **z pravé kůže**, ...

několikanásobný – halenky **z bavlny, hedvábí i plátna**, ...

Cvičení

1. *Doplňte k podstatným jménům vhodné přívlastky shodné.*

_____ strom, _____ voda, _____ ryba,
 _____ medaile, _____ závody, _____ den,
 _____ počasí, _____ stůl, _____ princezna,
 _____ lístek, _____ maso, _____ nábytek,
 _____ Tatry, _____ film, _____ vyprávění,
 _____ opery, _____ směna

2. *Doplňte k podstatným jménům vhodné přívlastky neshodné.*

strom _____, voda _____, ryba _____,
 medaile _____, závody _____, počasí _____,
 stůl _____, princezna _____, lístek _____,
 maso _____, nábytek _____, film _____,
 příběh _____, skladatel _____, dům _____,
 sukně _____

3. *Označte v textu přívlastky shodné (Pks) a neshodné (Pkn). Podtrhněte základní skladební dvojice. První a třetí větu textu znázorněte graficky.*

Na temném nebi se klikatily hrozivé blesky. Irena si upletla šálu na zimu. Po dlouhých stéblech trávy lezla sluníčka sedmítečná. Dopravní situace na dálnici byla nepřehledná. Můj bratr každé ráno cvičí. Návštěvníci si prohlíželi novou klec pro lvy. Vůle zazpívat si je neopustila. Milan si kupoval nové sešity do školy. Ošetřující lékař mu doporučil pobyt v lázních. Hala na vlakovém nádraží byla zaplněna spěchajícími cestujícími. Moji bratři milovali jízdu na horském kole. Koupili jsme novou polici na naše knihy.

4. *Označte druhy přívlastků (Pks a Pkn) a zároveň určete, zda se jedná o Pk několikanásobný (podtrhněte oranžovou) nebo postupně rozvíjející (podtrhněte modrou). Doplňte chybějící čárky.*

Na obloze se vytvořily velké dešťové mraky. Po nich přišly krátké prudké přeháňky. Dana je moje nejlepší kamarádka. Ráda nosí rifle a k nim

střídá červená modrá bílá a oranžová trička. Nedělní dlouhá vyjížďka na koni byla nečekaným, ale příjemným zpestřením našeho krátkého pobytu. Návštěva světoznámé a oceňované galerie nám přinesla nezapomenutelný kulturní zážitek. Sledovali jsme nový český celovečerní film. Na módní přehlídce předváděly modelky oblečení z kůže bavlny hedvábí i krajky. Iva si koupila pěknou zimní bundu. Všechny čtyři maminky sestry se konečně shledaly.

5. Označte v textu přívlastky shodné (Pks) a neshodné (Pkn) a určete, zda jsou holé nebo rozvíté.

Půjčila jsem si velmi zajímavou knihu od mé kamarádky. V pokoji neunikl naší pozornosti značně opotřebovaný nábytek. Cesta do vesnice vedla kolem několika rybníků. Touha zvítězit nás dovedla až do vytouženého cíle. Příliš hlučné prostředí jim neprospívalo. Nechtěla nosit kožich z umělé kožešiny. Dostali jsme se do značně složité situace.

6. Znázorněte graficky následující věty. Podtrhněte podmět, přísudek a označte druhy přívlastků (Pks, Pkn).

Z nedaleké rozhledny jsme pozorovali nejbližší krajinu i nejvzdálenější vrcholky zasněžených hor.

Po dlouhé procházce rozpálenými ulicemi města jsme si v parku sedli na čerstvě natřenou lavičku pod korunami stromů.

7.–9. roč.

c) **přívlastek těsný:** je vlastně *rozvitý přívlastek shodný*, který *stojí za podst. jménem*, blíže ho určuje a vymezuje jeho význam – proto ho **nemůžeme z věty vypustit a neoddělujeme ho ani čárkou.**

Příklady:

Studenti **přihlášení do vaření** se sejdou před kuchyňkou.

Hoši **hrající ve vyučování hry na počítači** byli pokáráni.

Stromy **popadané při vichřici** byly odklizeny.

d) **přívlastek volný:** je rovněž *rozvitý přívlastek shodný*, který *stojí za podst. jménem*, nezužuje jeho význam, **můžeme ho z věty vypustit, proto je oddělen čárkami.**

Příklady:

Slunce, **vycházející právě nad obzorem**, mě probudilo ze snů.

Vrba, **ohýbající své větve až k zemi**, se na jaře rychle zazelenala.

Cvičení

7. **Vyhledejte přívlastky těsné a volné. Přívlastky těsné podtrhněte rovnou čarou, u přívlastku volného doplňte čárky.**

Žáci mající chřipku museli zůstat v domácím léčení. Jitka zmalovaná jako plakát šla do školy. Auto rozstříkující vodu z louží na všechny strany projíždělo velkou rychlostí přes křižovatku. Vůně linoucí se z kuchyně vábila naše čichové i chuťové smysly. Pozůstatky starobylého hradu rozprostírající se na nedalekém kopci vypovídají o jeho zašlé slávě. Modelky procházející se po přehlídkovém molu byly nezdravě štíhlé. Sešity určené pro výuku němčiny musí být linkované. Týden strávený na horách se nám nezapomenutelně vryl do paměti. Bazén neustále zaplněný koupajícími se rekreanty byl nedávno opraven. Knížky vydané pro nejmenší čtenáře šly rychle na odbyt.

7.–9. roč.

Přístavek je vlastně také *shodný, volně připojený přívlastek*, jehož *základem je podst. jméno*. Bývá zpravidla *rozvitý* a **stojí za podst. jménem**, které blíže určuje. **Je oddělen čárkami (v řeči pauzami).**

Příklady:

Knihy Joanne Rowlingové, *slavné britské spisovatelky*, se staly předlohou pro filmové zpracování.

Harry Potter, *nejznámější student školy čar a kouzel z Bradavic*, patří mezi nejoblíbenější dětské hrdiny.

Cvičení**8. Vyhledejte přístavky, podtrhněte je a doplňte chybějící čárky.**

Filmy s Tomášem Holým nejčastěji obsazovanou dětskou hereckou hvězdou 70. a 80. let minulého století zvyšují i dnes sledovanost televizních programů. Výstup na Sněžku nejvyšší horu v naší zemi jsme absolvovali bez větších potíží. Na dovolenou k moři s námi jela i Karolína moje nejoblíbenější kamarádka. Na věšáku visela černá buřinka typický doplněk slavného hudebníka z divadla Semafor Jiřího Šlitra. Andulka vlnkovaná nejoblíbenější druh andulek chovaných v domácnostech si vesele prozpěvovala. Gabriela Soukalová naše nejúspěšnější biatlonistka, opět zazářila na světovém šampionátu. Poslouchali jsme písničky skupiny Kabát nejslavnější rockové kapely posledních deseti let u nás. Sešli jsme se v Brně před Divadlem Husa na provázku místem našich setkávání v době studií.

9. Doplňte do vět chybějící přístavky a věty dokončete.

Martina Sáblíková _____

Václav Čtvrtek _____

Lucie Bílá _____

Krkonoše _____

Karel Čapek _____

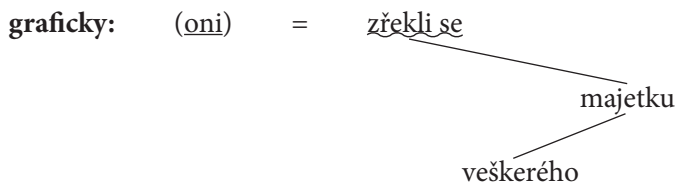
Koncert Tomáše Kluse _____

Předmět může být:

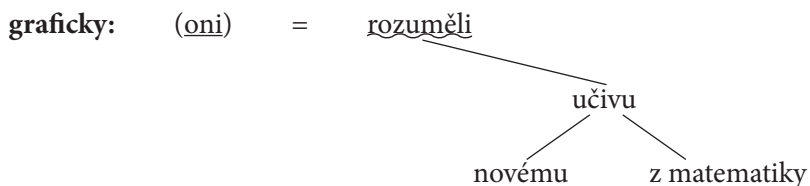
– **holý** – jako v předchozích příkladech a – c (četla **knihu**, ...)

– **rozvitý** – zpravidla přívlastkem, dalším předmětem nebo příslovečným určením, např.:

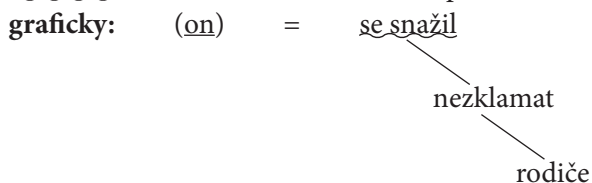
a) zřekli se veškerého (Pks) majetku (Pt 2. p.)

b) rozuměli novému (Pks) učivu (Pt 3. p.) z matematiky (Pkn)

c) snažil se nezklamat (Pt) rodiče (Pt 4. p.)

– **několikanásobný** – jde o dva a více předmětů, mezi které klademe čárky nebo spojky, např.:

a) Petr zatelefonoval otci, matce i sestře (Pt 3. p.).

b) Eva koupila *chleba, rohlíky, máslo, sůl, sýry a mléko* (Pt 4. p.).

graficky: Eva = koupila

chleba, rohlíky, máslo, sůl, sýry a mléko

Cvičení

1. *Doplňte vhodné předměty a určete jejich pád.*

daroval _____ (), přinesl _____ (), neobejde se bez _____ (), zasloužil se o _____ (), studna plná _____ (), odnesl _____ (), přišel s _____ (), divil se _____ (), zabýval se _____ (), natrhali _____ (), báli se _____ (), věděli o _____ (), zpívali s _____ ()

2. *Vyhledejte předměty a určete jejich pád.*

Marta se pochlubila novým účesem. Spolužáci mu napsali dlouhý dopis. Všichni už věděli o jejím úspěchu. Stůl byl plný dobrot. Dnes bych byl ochoten přijít. Zavolej mi odpoledne. Filip se konečně naučil číst a psát. Maminka umývala okna. Nevěř nikomu. Půjdeš se mnou do kina? Rodiče byli plní naděje a očekávání. Babička nám upekla makové buchty. Ivan zatrásl třešni. Vyprávěla nám o jeho zvláštní zálibě. Budeme šetřit elektrinou i vodou.

3. *Vypište ze 2. cvičení předměty:*

a) *holé:* _____

b) *rozvité:* _____

c) *několikanásobné:* _____
